

PIETER SERRIEN

ELKE DAG ANGST

DE TERREUR VAN DE V-BOMMEN IN BELGIË (1944-1945)

met een voorwoord van **Rudi Vranckx**

en illustraties van **Mathias Van den Berge**

—HORIZON—

© Pieter Serrien, 2016
Auteursfoto: © Koen Broos
Omslagontwerp: Dominic Van Heupen
Vormgeving binnenwerk: Dominic Van Heupen
Illustraties: Mathias Van den Berge, mathiasvandenberge.tumblr.com
Coverbeeld: © AMSAB

Coverbeeld is een collage van twee foto's. Het hoofdbeeld toont de inslag in de Deurnese Silsburgstraat 25 oktober 1944, waarbij 15 doden vielen. De V1 is afkomstig van een foto die waarschijnlijk is genomen in de omgeving van Luik.

Meer info:

www.pieterserrien.be
Facebook: facebook.com/elkedagangst of facebook.com/pieter.serrien
Twitter: @pieterserrien
Instagram: @pieter.serrien
Contact: pieter.serrien@gmail.com

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een werkbeurs van het Vlaams Fonds voor de Letteren.

ISBN 978 94 921 5958 8
ISBN 978 94 921 5959 5 (e-book)
D/2016/13.656/11
NUR 689

www.horizon.be
www.overamstel.com

O V E R A M S T E L

uitgevers

Horizon is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Vertegenwoordiging in Vlaanderen

L&M Books
Hessenstraatje 3 bus 6
2000 Antwerpen

Vertegenwoordiging in Nederland

Overamstel Uitgevers
Paul van Vlissingenstraat 18
1096 BK Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van de uitgave werd besteed, kan de redactie of de auteur noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze publicatie zou kunnen voorkomen.

Bij het achterhalen van de auteursrechten van de illustraties is met grote zorgvuldigheid te werk gegaan. Als er niettemin onvolkomenheden zouden worden geconstateerd, dan zal de uitgeverij daarvan graag op de hoogte worden gesteld.

INHOUD

Noot van de auteur.....	8
'Impressies onder de bommen' – Voorwoord door Rudi Vranckx.....	9

Proloog: 'Men had gewaarschuwd kunnen zijn'

BELGIË, 8-11 JULI 1944	12
------------------------------	----

V1 (Vergeltungswaffe 1)	18
-------------------------------	----

V2 (Vergeltungswaffe 2).....	19
------------------------------	----

DEEL I – PRODUCTIE 2 I

1 – ONTWIKKELING

'De eerste dag van een nieuw era' – PEENEMÜNDE, 3 OKTOBER 1942	24
--	----

'Operation Kirsch kern' – PEENEMÜNDE, 24 DECEMBER 1942	29
--	----

'V-wapenmysterie ontrafeld' – ENGELAND, JUNI 1943	3 I
---	-----

'Mijn god, moet ik daaraan werken?'	
– PEENEMÜNDE, JUNI EN JULI 1943	32

'Ze hebben ons gevonden!'	
– DE PEENEMÜNDE RAID, 17-18 AUGUSTUS 1943	36

2 – DORA

'Twee immens grote tunnels' – DORA, 2 SEPTEMBER 1943	4 I
--	-----

'Lange rijen grote raketten' – DORA, JANUARI-MAART 1944	46
---	----

'Van Dora kwam niemand levend terug' – DORA, LENTE 1944	49
---	----

'Het uitroeiingskamp van Dora'	
– BIJKAMPEN ELLRICH, HARZUNGEN EN BLANKENBURG	56

3 – TRAINING

'Een reusachtige bouwplaats'	
– V-BASISSEN IN NOORD-FRANKRIJK, 1943	62

'Effrayant!'	
– GEALLIEERDE LUCHTAANVALLEN, AUGUSTUS 1943-MEI 1944	64

'Niemand wist wat het was' – V1: FLAK-REGIMENT 155 (W).....	68
---	----

'We werden steeds ongeduldiger' – V2: ARTILLERIE ABTEILUNGEN	73
--	----

DEEL II – AANVAL 79

1 – V1-OFFENSIEF	80
‘De Führer en het Vaderland rekenen op ons’	
– DE EERSTE V1’S OP ENGELAND, 13-18 JUNI 1944	80
‘Engeland in de war door nieuw geheim wapen der Duitsers’	
– BELGIË, JUNI 1944	85
‘Doodlebug killers’ – ENGELAND VERZET ZICH	89
‘Het kleine concentratiekamp’ – WESTHOEK, JULI 1944	97
‘Division zur Vergeltung’	
– BRUSSEL, 31 AUGUSTUS-4 SEPTEMBER 1944	100
2 – V2-OFFENSIEF	105
‘Iets wat ik nog nooit had gezien’	
– BATTERIE 444, 2-8 SEPTEMBER 1944	105
‘Flying gas mains’	
– ARTILLERIE ABTEILUNG 485/2, 8-10 SEPTEMBER 1944	108
‘Het leek een gigantische kogel met vleugels’	
– HERNIEUWD V-OFFENSIEF, 10-17 SEPTEMBER 1944	110
‘Wanneer eindigt deze nachtmerrie?’	
– OPERATIE MARKET GARDEN, 17-24 SEPTEMBER 1944	114
‘Een onverklaarbaar fenomeen’	
– BELGIË, 26 SEPTEMBER-12 OKTOBER 1944	116
3 – ANTWERPEN ONDER VUUR	119
‘Met een knal in de greep van de terreur’ – 7-13 OKTOBER 1944	119
‘Deze keer was het heel dichtbij’ – 14-20 OKTOBER 1944	128
‘We dachten nooit na over de andere kant’	
– LANCEERBASISSEN, 21-25 OKTOBER 1944	130
‘Ze zou liever al 72 jaar dood willen zijn’ – 21-27 OKTOBER 1944	137
‘Is dat geen blijk van moed?’ – 28 OKTOBER 1944	144

DEEL III – TERREUR 149

1 – CITY OF SUDDEN DEATH	150
‘Leven onder voortdurende angst’	
– 29 OKTOBER-10 NOVEMBER 1944	150
‘Een na een werden ze bovengehaald’ – 11-17 NOVEMBER 1944	159
‘Een hoop aangekleed vlees’ – 27 NOVEMBER 1944	167
‘Ge hoorde dat aankomen, brbrbrrrr...’	
– 28 NOVEMBER-14 DECEMBER 1944	178

2 – LIÈGE SOUS LES ROBOTS	187
‘Een ongewoon geluid in de hemel’ – 14-20 NOVEMBER 1944	187
‘Chant de mort’ – 21 NOVEMBER-3 DECEMBER 1944	189
‘This is crazy!’ – AMERIKANEN IN LUIK	193
3 – ELDERS	199
‘Pendant qu’Anvers et Liège mouraient sous les bombes, Bruxelles dansait’ – V-INSLAGEN BUITEN ANTWERPEN EN LUIK	199
‘Adem inhouden en tot acht tellen’ – NEDERLAND ONDER DE V’S	206
‘Een verschrikkelijk gebrul’ – LONDEN, HERFST 1944	210
‘De hel barstte los’ – DORA, 4 NOVEMBER 1944	212
 DEEL IV – VERWEER	 217
<hr/>	
1 – ANTWERP X	218
‘The “secret weapon” which ended the V-1’ – KEERBERGEN, OKTOBER-NOVEMBER 1944	218
‘Jagen op de V1’s’ – GEALLIEERDE LUCHTAFWEER IN ACTIE	222
‘Ik heb nooit <i>ambetante</i> Belgen gezien’ – SAMENLEVEN MET GEALLIEERDE SOLDATEN	225
‘Hopen dat het afweergeschut miste’ – LEVEN BIJ DE VERDEDIGINGSGORDELS	228
‘De burgers maakten geen schijn van kans’ – LUCHTAFWEER ROND LUIK	231
2 – EEN LEVEN ONDERGRONDS	236
‘Hiervoor had ik gestudeerd’ – HULPVERLENING NA DE V-INSLAGEN	236
‘Wij waren de naruimers’ – WERKEN IN DE PUINHOPEN	243
‘Constant op onze hoede’ – ANTWERPEN	251
‘Vivre dans les rats’ – LUIKENAARS DUIKEN ONDER	259
3 – OP DE VLUCHT	265
‘Naar veiliger oorden’ – EVACUATIE UIT ANTWERPEN	265
‘Eindelijk eens leven zonder angst!’ – VERBLIJF OP HET PLATTELAND	268
‘De Antwerpse vluchtelingen’ – DE OPVANG VAN DE GEËVACUEERDEN	270

DEEL V – ANGST 273

1 – DE REX, 16 DECEMBER 1944	274
‘Men kon zich toch niet eeuwig in mufte kelders ophouden’ – HOE 16 DECEMBER BEGON	274
‘Een speervormige flits in verschillende kleuren’ – DE INSLAG	277
‘Omringd door puin en ijzerdraden’ – VASTZITTEN IN HET PUIN	280
‘Mensen in ’t wit’ – DE HULPVERLENING	284
‘Hij kwam niet meer thuis’ – 567 NAMEN	292
2 – ARDENNENOFFENSIEF	297
‘Een V-bom op den blok’ – ANTWERPEN, 16 DECEMBER 1944, BUITEN DE REX	297
‘We zagen het monster overvliegen’ – NEDERLAND, 16 DECEMBER 1944	303
‘Hoe is dit in godsnaam mogelijk?’ – LUIK, 16 DECEMBER 1944	305
‘In Buzz Bomb Alley’ – GEALLIEERDE SOLDATEN ONDER VUUR	307
3 – FEESTDAGEN ONDER DE V’S	312
‘Dernier Noël de guerre’ – KERST VIEREN ONDER DE V-TERREUR	312
‘Nooit gedacht dat ze ons zouden treffen’ – KERST 1944 IN ENGELAND, V1’S OP MANCHESTER	316
‘Een ware slachting’ – DE LAATSTE DAGEN VAN 1944	318

DEEL VI – WRAAK 327

1 – ALLE DAGEN ANGST	328
‘Doodsbang wachten op de fatale schok’ – BELGIË, DE EERSTE WEEK VAN 1945	328
‘Ze waren op weg naar Luik’ – WALLONIË, JANUARI 1945	334
‘En plots werd het stil’ – ANTWERPEN, JANUARI 1945	336
‘Ineens mijn kameraadjes kwijt’ – ANTWERPEN, FEBRUARI-MAART 1945	341
2 – DE ANDERE KANT	348
‘Paniek in het stikdonker’ – ACCIDENTELE V2-INSLAGEN	348
‘Als die boom hier niet had gestaan’ – LEVEN BIJ DE VERDEDIGINGSGORDELS, FEBRUARI-MAART 1945	352
‘Gift hem nog een douwke’ – NOORD-BRABANT, 1945	355
‘Een betreurenswaardig ongeluk’ – DEN HAAG, 3 MAART 1945	360

‘De lijken werden opgestapeld’ - DORA, 1945	367
‘Een voltreffer op de schuilkelder’ - 23-30 MAART 1945, DE LAATSTE V-WEEK	370
3 - DE WEERWRAAK	375
‘Na al het lijden op het laatst bezwijken?’ - NORDHAUSEN, 3-4 APRIL 1945	375
‘Zij zouden ons niet levend laten vertrekken’ - DORA, 4-13 APRIL 1945	382
‘Voor ons was de V2 gewoon een wapen’ - TERUGTREKING VAN DE V-TROEPEN	388
‘Die grote geleerde Von Braun’ - DUITSLAND, APRIL-MEI 1945	389
Een cruciale episode van de Tweede Wereldoorlog - ANTWOORDEN	392
Dankwoord	395
Bijlage 1 - Lanceringen	397
Bijlage 2 - Inslagen	401
Bijlage 3 - Overzicht inslagen vanaf tien dodelijke slachtoffers	403
Noten	408
Bibliografie	416
Verklarende woordenlijst	423
Hoofdpersonages	426
Fotoverantwoording	429
Plaatsnamenregister	430

NOOT VAN DE AUTEUR

Dit boek is voornamelijk opgebouwd uit getuigenissen, die hier en daar taalkundig zijn aangepast of ingekort om de leesbaarheid te bevorderen of vrij vertaald zijn uit het Engels, Duits en Frans en daardoor niet altijd exact overeenkomen met het origineel. De inhoud is niet gewijzigd en zo veel mogelijk gecontroleerd door de getuigen zelf of familie. Bij het schrijven heb ik een selectie moeten maken, waardoor niet elk verhaal volledig is weergegeven. Bovendien is het bij een complexe en vaak op betwistbare gegevens gebaseerde geschiedenis als deze moeilijk om alle feiten correct weer te geven.

De namen van de geciteerde getuigen staan steeds in bold gedrukt.

Er vielen in totaal meer dan 9000 V's op België. Hoewel ik in dit boek de geschiedenis zo volledig mogelijk probeer te vertellen, is het onmogelijk om alle drama's die de V1's en V2's in België en ver daarbuiten hebben aangericht aan bod te laten komen.

Dit boek herdenkt elk slachtoffer van de V-terreur in Europa, zowel van de bombardementen als in de werkkampen.

VOORWOORD DOOR RUDI VRANCKX

Impressies onder de bommen

Angst is besmettelijk. Het zweeft rond in de lucht als een ziekte. Ik proef het al enkele dagen en het maakt me misselijk. Plots, op een onbewaakt moment, schieten er dan beelden door mijn hoofd, beelden die me verscheuren. Zinnen klauwen zich naar boven, zoals de laatste geschreven woorden van mijn collega-journalist Marie Colvin in de belegerde stad Homs: 'Vandaag zag ik een kleine baby sterven. Afschuwelijk. Een shrapnel had zich in de linkerborst van het tweejarig kindje geboord. De dokter zei dat hij niets meer kon doen. Zijn buikje bleef op en neer gaan. Tot hij stierf. Dit gebeurt opnieuw en opnieuw. Ik begrijp niet waarom de wereld aan de kant blijft staan.' Wat later was die collega zelf dood, getroffen door een granaat, vermoedelijk om wat ze schreef, om wie ze was: een journalist. Een tocht naar Syrië is als een afdaling in de hel.

Dat is dus oorlog, teveel mensen die zich op het verkeerde moment op de verkeerde plaats bevinden. We leren het nooit, niet na de slagvelden aan de Somme, niet na de willekeur van de bommen in de Tweede Wereldoorlog. De slachtoffers hebben het nooit gewild, bommen maken zelden een onderscheid.

Net dat is ook het beeld dat historicus Pieter Serrien schetst in zijn boek *Elke dag angst*. Dit is ook het verhaal van 'elke dag angst', een geschiedenis van de vergeten terreur van de V-wapens, die in 1944-1945 op ons land vielen. De dreiging van de v1's met hun ronkend geluid, zichtbaar en tegelijk onbereikbaar in de hemel doen me denken aan de angst van de inwoners van Aleppo voor de helikopters met hun vatbommen.

Ik moet ook denken aan mijn bezoek aan het Syrische stadje vlak over de grens met Turkije. Een, twee, zelfs drie zware klappen, de grond davert, een stofwolk en dan volgt onvermijdelijk het gehuil. Maar de man voor mij zegt niets. Hij kan niets meer zeggen. Hij heeft een teenslippertje in de hand van een kind, en een pluk haar. Het is het enige dat rest van zijn dochttertje van zes. Naast ons gaapt een enorme krater. Dit is al de derde keer dat hij gebombardeerd wordt tijdens zijn vlucht steeds verder van huis. De grens met Turkije is dichtbij, maar nu is het dus te laat.

De walkietalkies beginnen te kraken. De opwinding gaat als een schok door de aanwezigen. ‘De helikopters komen eraan!’ Iedereen stormt naar buiten en tuurt de hemel af. ‘Ginds...’ Zaki, een tienerstrijder, wijst naar een stip in de lucht, een oude Russische helikopter is ons onderduikadres al voorbij gevlogen. Enkele rebellen rijden langs met een pick-uptruck waar het geschut van een tankkoepel op is gemonteerd. Met hun vuur proberen ze hem op afstand te houden. Maar het is onbegonnen werk, de helikopter blijft veel te hoog om te raken. Kleine donkere kubusjes storten naar beneden, onafwendbaar als het lot. Op verschillende plaatsen stijgen zwarte en grijze rookpluimen op. Ik wil zien wat er gebeurt, daarvoor ben ik tenslotte hier. De commandant wenkt, we rijden de stofwolken tegemoet. Twee huizen midden in het dorp zijn weggeblazen. ‘Kijk, een *barbill*.’ Zo noemen ze blijkbaar het moordtuig, een vatbom. De rebellen tonen me de scherven van een geïmproviseerde bom: een vat gevuld met TNT-explosieven. Die worden willekeurig van op grote hoogte, onbereikbaar voor de rebellen, op de huizen gegooid. Een oud vrouwtje vergezeld van drie tienermeisjes scharrelt tussen het puin, tot ze op me toestappen. Ze bidt tot God om Assad te straffen met al wat hem dierbaar is. Het oudste meisje gilt en scheldt: ‘Is het dit wat Assad wil, zijn wij soms rebellen?’ Op straat loopt een jongetje met een zakdoek tegen het hoofd gedrukt. Er sijpelt bloed door. Nog is het niet voorbij. Enkel honderden meters verderop is er nog een huis in puin gelegd. De bewoner is dood. Hij is weggevoerd naar de familie voor een rituele reiniging. Nog geen half uur later rent een rouwstoet met een lijkbaar door de smalle steegjes. ‘Snel...snel, de helikopters zijn weer daar.’ Een laatste keer afscheid nemen, het graf dichtgooien. Ik moet in allerijl een schop aanreiken. In Jabal Zawiya overvalt de dood je vanuit de lucht, onverwacht en zonder onderscheid.

Erg herkenbaar allicht voor wie getuige was van de V-bommenregen in onze Tweede Wereldoorlog. Tussen september 1944 en maart 1945, acht maanden lang, leefden ook de Belgen onder de V-terreur. Naar schatting 9000 inslagen, 8000 doden, talloze gewonden en daklozen was de trieste balans. In zijn boek *Elke dag angst* toont Pieter Serrien duidelijk aan dat er ook toen heel wat onschuldige slachtoffers vielen, ook toen verteerde de angst en de onzekerheid de mensen, ook toen viel het woord terreur. Wat moeten we anders denken van de V2 die op Cinema Rex in Antwerpen viel? Pure willekeur. Er vielen 567 doden. Het is de zwaarste balans bij één bominslag tijdens de hele Tweede Wereldoorlog. Antwerpen en Luik waren de grootste slachtoffers van de V-terreur.

In dit boek komen honderden mensen aan het woord: slachtoffers, maar ook daders (zij die de V1 en V2 lanceerden). Daarnaast krijgen ook hulpverleners, geallieerde soldaten een stem. Ten slotte is er ook veel aandacht voor de getuigenissen van de gevangenen van het concentratiekamp van Dora, waar de V-wapens ondergronds werden gefabriceerd (onder hen een 2600 Belgen). Over de inslag van de V-bommen mochten journalisten niet berichten. De geallieerden wilden immers niet dat de Duitsers zouden te weten komen dat hun bommen doel hadden geraakt. Het herinnert me aan de Golfoorlog met Saddam Hoessein in 1991. Ook toen mochten we niet berichten over de plek waar diens scudraketten neervielen in Israël. Momenteel tasten we helemaal in het duister. De wazige beelden die ons bereiken via de sociale media zijn momenteel nog de enige getuigen van de terreur die woedt in Syrië. Journalisten zijn er niet welkom en bij de Islamitische Staat worden ze zelfs onthoofd.

Wanneer ik terugdenk aan die laatste reis onthoud ik het beeld van de begraafplaats. Verschillende putten liggen er open. Sommige martelaren hebben al op voorhand hun graf gegraven, knikt Abu Hajar. Sinds enkele weken zijn de nieuwe bombardementen in alle hevigheid losgebarsten. ‘Door de bevolking te terroriseren, willen ze hen van ons vreemden,’ zeggen de rebellen. Mij lijken de haat en woede enkel nog toe te nemen. Als we verder rijden, blijft alleen de vader van de dode jongeman nog achter bij het graf. Hij probeert tevergeefs een sigaret te rollen. Ooit stopt het wel. Dat doet elke oorlog om daarna weer elders los te barsten.

Rudi Vranckx

PROLOOG

‘Men had gewaarschuwd kunnen zijn’

BELGIË, 8-11 JULI 1944

In de nacht van 7 op 8 juli 1944 klonk er een onwaarschijnlijk hevige knal in het normaal zo vredige West-Vlaamse dorpje Eernegem. De enigen die niet uit hun slaap werden gerukt, waren enkele door de Duitse bezetters opgevorderde nachtwachters. Tijdens hun patrouille bij de spoorweg hoorden ze een steeds luider wordend gebrom. Zij zagen uit de richting van Wijnendale ‘een pruttelend vliegertje’ komen, dat boven het dorpscentrum ‘draaide’ en in de Westkerkestraat neerstortte. De kerkklok had net drie uur geslagen en een nieuw tijdperk brak aan.

Een hele rij arbeiderswoningen was met de grond gelijkgemaakt. De pastoor schreef later dat er behoorlijke schade was in het hele dorpscentrum: ‘De kerk was erg beschadigd: vensters stukgeslagen, bijna alle ruiten gebroken, dak en plafond leden grote schade.’ Tientallen gewonden strompelden uit hun half ingestorte huizen. Ze waren gebombardeerd, maar door wie? En vooral: waarmee? Hoewel de schade groot was, kon dit geen geallieerde luchtaanval zijn. De nachtwakers vertelden wat zij hadden gezien: het onbekende projectiel was neergestort achter het huis van Edward Dereere. Een buurman merkte op dat hij ‘twee vleugeltjes en het restant van een propulsiemotor’ tussen het puin had zien liggen.

De Duitse ordediensten waren er als de kippen bij. Bewapende *Feldgendarmen* hielden met moeite nieuwsgierigen op een afstand. ‘Een neergeschoten Engelse vlieger’, was hun versie van de feiten. De volgende morgen stond Winterhulp al klaar om de getroffen families bij te staan. De lokale burgerwacht hield het rampgebied afgesloten. Maar in een kleine gemeenschap zoals Eernegem verspreidden de geruchten zich snel. Er waren slachtoffers gevallen, zoveel was duidelijk. De lokale leden van de Passieve Luchtbescherming (PLB) waren die nacht onder een waarschuwend fluitsignaal naar de getroffen straat gesneld. Samen met de Duitsers ruimden ze puin. Al snel vonden ze de lichamen van de tweeënzestigjarige Edward Dereere en diens drieëndertigjarige zoon Omer. Ook het zesentwintigjarige buurmeisje Margriet Vanthournout haalden ze levenloos onder het puin vandaan. Vijf anderen waren ernstig gewond, maar hadden het overleefd.

Edward, Margriet en Omer waren de eerste drie Belgische slachtoffers van de V-bombardementen. Maar dat wist men toen nog niet. Op het bidprentje van Margriet staat: ‘Jammerlijk overleden ten gevolge van een luchtaanval’, de officiële Duitse versie van de feiten dus. De volgende dag brachten de Duitsers de restanten van het mysterieuze projectiel met een stootwagen weg naar het kasteel ’s Gravendriessche.

Niemand mocht de harde waarheid kennen: dat het ging over een mislukte lancering van een V1 die Londen had moeten treffen. Ofwel afgeschoten vanaf de nog in aanbouw zijnde lanceerhelling in het bos De Maere in het naburige Aartrijke, ofwel gelanceerd van onder een Heinkel III, het Duitse jachtvliegtuig dat sinds die dag werd ingezet om V1’s af te vuren. Nog een andere mogelijkheid was dat de bom tientallen kilometers verderop was afgevuurd in Noord-Frankrijk.

In de avond van die achtste juli was er een andere geheimzinnige V1-inslag in het Antwerpse. **Achille Rely** (°1930) was met een vriend in Merksem, toen ze ‘een brandend vliegtuig’ zagen overvliegen: ‘We fietsten in het spoor van het mysterieuze object. Het maakte datzelfde vreemde geratel dat later zo bekend werd als dat van een V1. We konden het gevaarte duidelijk zien, het leek op een vliegende kachelpijp. Ter hoogte van Schoten stopte het gebrom en verdween de rode vlam. Het bizarre object viel stil. We koersten in de richting van de plaats waar het uiteindelijk neerstortte: de tuin van het Koningshof in de Erasmuslei in Schoten.’ Hij vraagt zich af of de bom wel met explosieven bewapend was, want de schade was gering. Tot op de dag van vandaag begrijpt hij niet waarom hun verhaal lang als een gerucht afgedaan werd. En dat is geheel terecht: de eerste vliegende bom op Antwerpen viel wel degelijk drie maanden eerder dan begin oktober 1944, zoals in zowat elk geschiedenisboek wordt geschreven.

Het was echter geen gerichte aanval, maar waarschijnlijk een totaal op hol geslagen V1 die vanuit Noord-Frankrijk Londen had moeten bereiken. In Ekeren noteerde men ‘een merkbare vlam en een tuig dat met een eigenaardig geronk over de huizen van west naar oost vloog’. Schotenaar **H. Stockbroeckx** heeft een ander verhaal: ‘Bij ons thuis was een Duitse majoor ingekwartierd. Toen hij de avond van de bominslag in de Erasmuslei thuiskwam, zei hij: “Ik denk dat die bom een wapentuig van ons is geweest, een *Vergeltungswaffe*. Ik en andere officieren moesten vandaag in Sint-Job-in-'t-Goor op de hei verzamelen om een bom te zien neerkomen en de uitwerking ervan te zien. Ik denk dat die proefbom vanuit Nederland, dicht bij de grens, werd afgevuurd. We hebben echter niets gezien. Er moet iets misgelopen zijn, zodat die bom in Schoten viel.”¹

‘Men had gewaarschuwd kunnen zijn,’ besluit **Roger Van S.** (°1927), ‘maar niemand wist wat er neergekomen was.’² Toch waren er nog meer waarschuwingen. Zo waren er op 4 juli twee V1's neergestort in de Westhoek: in de buurt van Wijtschate en in Poperinge. De laatste had een slachtoffer gemaakt in de Sint-Sixtusstraat: een paard moest worden afgemaakt nadat zijn poot werd afgerukt door een shrapnel. Een dag na de inslagen in Schoten en Eernegem stortte een V1 neer in het Henegouwse grensdorpje Quiévrain, in open veld. Nog twee dagen later, op 11 juli, seinden de wachtposten in Charleroi dat er om 19.40 uur een vliegtuig was neergestort in Nalinnes. De hulpdiensten snelden naar het gehucht en vonden een woning volledig in puin. Suzanne Binon (°1921) woonde samen met haar echtgenoot in het rechtergedeelte. Haar nichtje Gisèle (°1927) verbleef in het andere deel. Ze werden alle drie dood onder het puin vandaan gehaald. Bovendien waren er drie zwaargewonden en nog twaalf die kleinere verwondingen hadden opgelopen.

Opnieuw stonden de hulpdiensten voor een raadsel. De piloot was in rook opgegaan en het wrak vertoonde weinig gelijkenissen met een jachtvliegtuig. Officieel werd er niets over een V1 gezegd. In een verslag van de PLB van Charleroi staat desondanks duidelijk: ‘*Chute engin explosif du type V1.*’³ Wederom werd de zaak in de doofpot gestopt. Maar toen was het nieuws van de aanvallen op Engeland al een kleine maand dagelijks in de kranten te volgen. Stilaan groeide het besef wat er aan het gebeuren was: de bommen die honderden slachtoffers maakten in Engeland, vielen soms ook hier bij ons. Ons land maakte kennis met de V1, het wapen dat alleen al met zijn naam een nog dodelijker opvolger beloofde.

Deze verhalen haalden de geschiedenis niet. Ze werden weggestopt in de herinneringen van enkelingen en in stoffige archieven met zo kort en vaag mogelijke processen-verbaal. Meer niet. Dat het om een geschiedenis gaat die moest worden toegedekt, zal de rode draad worden in dit verhaal.

Dit boek wil op zoek gaan naar het echte verhaal achter de V-terreur. Hoe ontstond de roep om vergelding? Wat was het effect op de slachtoffers? Hoe was het om te leven met de constante angst? Hadden de V-bommen militaire gevolgen? Wie waren de daders? En ten slotte: hoe werden de bommen gefabriceerd?

V1 (VERGELTUNGSWAFFE 1)

Een V1 wordt naar de lanceerhelling gevoerd.

OFFICIËLE BENAMING: Fieseler Fi 103 of codenaam Flakzielgerät (FZG-76)

BIJNAMEN: door de Duitsers *Kirschkernel* (kersenpit), *Maikäfer* (meikever) en 'meteoor' genoemd, door de geallieerden *flying bomb*, *diver*, *putt-putt*, *doodlebug* (Britten) en *buzz bomb* (Amerikanen), in Antwerpen 'vliegende bom', in Luik *robot*, *bombe volante* of *engin*

Langeafstandbom, die gekatapulteerd wordt vanaf een diagonale lanceerhelling of van onder een jachtvliegtuig (Heinkel III)

LENGTE: 7,74 m (met motor 8,32 m)

SNELHEID: 175 m/sec

TIJD TUSSEN LANCERING EN INSLAG: 24 minuten

REIKWIJDTE: 235 kilometer

LADING: 847 kilogram explosieven

KOSTEN: 3500 Reichsmark per eenheid, 350 manuren

AANTAL: 32.000

GELANCEERD: ca. 10.500 op Engeland en ca. 12.000 op België

INSLAGEN: ca. 6500 in Engeland en ca. 7000 in België

SLACHTOFFERS: ca. 11.000, van wie meer dan 4000 in België

V2 (VERGELTUNGSWAFFE 2)

OFFICIËLE BENAMING: A-4 (Aggregat 4)
BIJNAMEN: door de Duitsers 'sigaar' genoemd, door de geallieerden Big Ben, *the sudden death*, *flying gas mains*, in België 'ontploffingstuig', 'raket'
Ballistische raket, gelanceerd vanaf een mobiele stelling
LENGTE: 14,03 m
SNELHEID: 1500 m/sec
TIJD TUSSEN LANCERING EN INSLAG: 4 minuten
REIKWIJDTE: 290 kilometer
LADING: 830 kilogram explosieven
KOSTEN: 240.000 Reichsmark per eenheid, 10.000 manuren
AANTAL: 6112, waarvan 5797 geproduceerd in Dora
GELANCEERD: ca. 4000, waarvan 3173 succesvol
INSLAGEN: 1115 in Engeland en minstens 1664 in België, waarvan 1610 in Antwerpen
SLACHTOFFERS: ca. 6000, van wie meer dan 3000 in België

Lancering van een V2 in Peenemünde.

I

PRODUCTIE

KAART 1

EUROPA

 TRAJECT V1

 TRAJECT V2

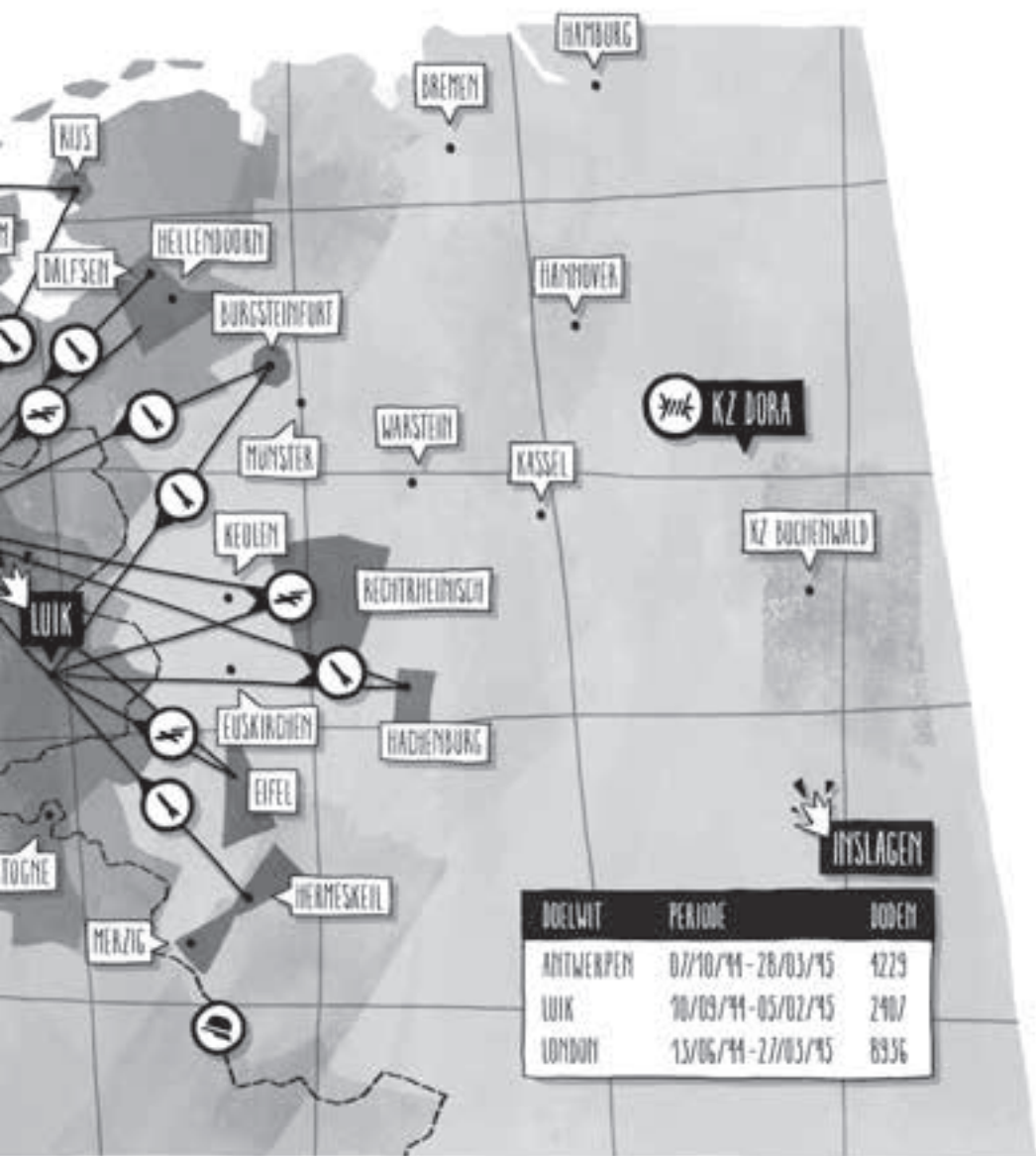
 LUCHTAFWEERGESCHIED

 FRONTLIEGHE IIA 01/01/95

 PEENEMÜNDE 290 KM

ONDERZOEKSCENTRUM V-WAPEIN

GEALLIEERDE JACHTVLIEGTUIGEN

 BALLONVERSERRING

 LANCEERZONE V-WAPEIN

Ontwikkeling

'De eerste dag van een nieuw era'

PEENEMÜNDE, 3 OKTOBER 1942

Zeven jaar voordat de V-terreur België bereikte, kwamen tientallen van de knapste Duitse koppen bijeen in het onderzoekscentrum van Peenemünde. Hun droom: de eerste raket lanceren. Na jaren strijden om overheidssteun voerden ze op 3 oktober 1942 de eerste succesvolle testlancering van de latere V2 uit. Het was een mijlpaal in de bikkelharde concurrentie met andere zogenaamde vergeldingswapens, zoals de vliegende bom van de Luftwaffe, later bekend als de V1.

SS-generaal **Walter Dornberger** (°1895), de toenmalige bevelhebber van het onderzoekscentrum, denkt in zijn autobiografie terug aan het feestje dat hij die avond in zijn woning in Peenemünde gaf. Het is verleidelijk om de mannen rond de tafel die avond voor te stellen als duivelse geweldenaars. Maar vele geschiedenissen herdenken de uitvinders van de eerste raketten liever als wetenschappelijke helden. Dornberger beschrijft hoe hij zijn glas hief om te toosten op het succes: 'Voor het eerst in de geschiedenis hebben we met onze raket de ruimte veroverd. Onthoud dit goed, we hebben de ruimte gebruikt om twee plaatsen op aarde te overbruggen. Deze dag is de eerste van een nieuw era: dat van de ruimtevaart.'⁴ Geen woord over de potentiële destructieve kracht van hun succes. Toch gebeurde de test op militair domein en was Dornberger strak in uniform.

Aan de feestdis zat ook de Oost-Duitse **Wernher von Braun** (°1912) te glunderen. Voor hem was dit het moment waar hij zijn leven lang naartoe geleefd had. In de jaren dertig ontdekte hij als jonge beloftevolle student de rakettechnologie. Meteen begon hij zelf te knutselen, wat soms tot ongelukken leidde. Voor hem was het oorspronkelijk een wetenschappelijk avontuur, benadrukte Von Braun later. Hij pakte graag uit met de spannende anekdotes uit zijn jeugd, zoals het verhaal waarbij hij enkele raketmotoren achter een wagen had gebonden en die lanceerde in een drukke straat in Berlijn: 'Ik was extatisch! De wagen daverde stuurloos door de straat met achter zich een vurige staart zoals bij een komeet. Mijn raketten werkten beter dan in mijn wildste dromen.'⁵

Al snel begon voor Von Braun het serieuzere werk toen hij op zijn achttien jaar in Berlijn ging studeren. Hij maakte zich lid van een club wetenschappers die regelmatig experimenteerde met raketten. Het leek allemaal nog onschuldig, maar in Berlijn volgde de jonge Von Braun les bij mensen zoals Karl Becker, een goede vriend van zijn vader én een hoge officier in het Duitse leger. Onder deze professor werkte **Walter Dornberger**, die onder de indruk was van de jonge Von Braun: 'De energie en intelligentie van deze lange, knappe, jonge student met een brede kin sloeg mij met stomheid. Hij legde een verbazingwekkende theoretische kennis aan de dag. Toen generaal Becker wat later zijn goedkeuring gaf voor het onderzoek naar raketten op vloeibaar drijfgas, stond Wernher von Braun boven aan mijn lijst van technische adviseurs die ik wilde aannemen.'

Samen met enkele andere jonge wetenschappers belandde Von Braun in 1932 op een eerste testterrein van Walter Dornberger in Kummersdorf, even ten zuiden van Berlijn. Terwijl ze zich met echte wetenschap bezighielden, was één ding zonneklaar: de raketten zouden een militair nut moeten dienen, anders zou de financiering opdrogen. Die intentie paste binnen de plannen van de in begin 1933 aan de macht gekomen nazi's. Het eerste bescheiden succes was de presentatie van de Aggregat 1 (A-1) later dat jaar. Maar de financiering bleef beperkt, een probleem dat hen zou blijven achtervolgen.

Eind 1934 volgde een eerste lancering van de A-2 en twee jaar later konden de wetenschappers van Kummersdorf een eerste echte raket voorstellen: de A-3. Minister van Propaganda Joseph Goebbels stelde meteen een order op dat communicatie over het rakettenonderzoek verbod. Het militaire opperbevel kreeg stilaan meer interesse in wat Von Braun en Dornberger ontwikkelden, en zocht een locatie voor een geheim onderzoekscentrum. Volgens Von Braun was het zijn moeder die de suggestie deed om het rustige vissersdorpje Peenemünde aan de Baltische Zee te kiezen. Het lag in het noorden van het eiland Usedom en was zo klein dat het niet eens op de meeste Duitse kaarten stond aangeduid. Rostock en Stettin op 100 kilometer afstand waren de dichtstbijzijnde steden. Een ideale plaats voor een geheim onderzoekscentrum dus, zo werd beslist in 1936 op een militaire vergadering, waar naast Becker, Dornberger en Von Braun ook het Luftwaffeopperbevel aanwezig was. Plots toonden ook zij interesse in de nieuwe technologie. Het was het begin van een wapenwedloop tussen leger en luchtmacht, tussen de V2 en de V1.

Terwijl de bouw van het centrum in Peenemünde startte, zaten de wetenschappers in Kummersdorf niet stil. Ze waren bezig met de ont-

wikkeling van de A-4, die later bekend werd als de V2. Amper na een jaar kon het onderzoekscentrum in gebruik genomen worden. In 1937 ontving Wernher Von Braun de aanstelling tot technisch directeur van het experimenteercentrum, terwijl Walter Dornberger het bevel kreeg over de hele afdeling. Enkele maanden later boekten ze hun eerste grote succes: de lancering van een A-3. Hoewel de afgevuurde gevaartes altijd na enkele honderden meters crashten, was het een belangrijke stap voorwaarts. Als de besturingsproblemen werden aangepakt, was hun doel bereikt.

De eerste resultaten werden in 1939 aan Hitler getoond bij diens bezoek aan Kummersdorf. Het was logischer geweest als de Führer het ondertussen operationele onderzoekcentrum in Peenemünde had bezocht, maar dat zou de geheimhouding in het gedrang brengen. Het staatshoofd was aanvankelijk amper onder de indruk. Daar bracht het begin van de oorlog verandering in. Na de Duitse inval in Polen, op een bijeenkomst in Danzig op 19 september 1939, sprak Hitler over een wapen 'dat nog voor anderen onbekend is en waarmee we zelf niet aangevallen kunnen worden'. Nu de Tweede Wereldoorlog begonnen was, draaide het centrum in Peenemünde op volle toeren. De proefopstellingen aan de noordoostelijke kust waren wetenschappelijke hoogstandjes. Maar hoewel het centrum volledig bemand was, dreigde er snel een tekort aan personeel. Duitsland was na de inval in Polen officieel in oorlog met Frankrijk en Engeland, en dus werden jonge mannen massaal gemobiliseerd voor het leger. Bovendien bleef de financiering precair zolang men geen succesvolle test kon doen van een raket die als wapen kon gebruikt worden.

Tegen de winter van 1939 was de A-5 met succes gelanceerd. De technieken van dit prototype moesten nu alleen nog worden geïmplementeerd in de A-4. 'Toen was ons doel helder', verklaart **Walter Dornberger**. 'Toen wist ik dat we zouden slagen in het creëren van een wapen met een veel groter bereik dan de artillerie.'⁶ Toch waren de ingenieurs van Peenemünde nog jaren verwijderd van een bruikbare raket. Hoe verder ze vorderden, hoe groter het gevaar op ontdekking door de geallieerde inlichtingendiensten.

In de morgen van 5 november 1939 werd er bij het venster van de Britse ambassade in Oslo een pakketje ontdekt. Zeven velletjes getypte tekst met daartussen enkele gedetailleerde pentekeningen waren onderkend met 'van een Duitse wetenschapper die jullie het beste wenst'. De inhoud van het document, dat al snel bekendstond als het Oslo Report, was schokkend: het was een opsomming van allerlei nieuwe Duitse wapens. Er werd gesproken over onbemande vliegtuigen die

getest werden in Peenemünde, en op afstand bestuurde raketten, die later gebruikt zouden worden in Noord-Frankrijk. Hoewel dit een duidelijke waarschuwing inhield én het gewoonweg de waarheid was, had het rapport weinig effect. Het Britse opperbevel beschouwde het als onbetrouwbaar. Pas in 1943, wanneer latere ontdekkingen de inhoud bevestigden, kreeg het effect.

Hoe dan ook, het werk in Peenemünde kon in alle rust worden voortgezet. Toen in april 1940 de invasie van Noorwegen begon en een maand later ook Frankrijk, Nederland, Luxemburg en België onder de voet werden gelopen, werd het risico op ontdekking groter. De druk van de legertop groeide, wat generaal Becker te veel werd. Twee dagen voor de inval in Noorwegen pleegde de man die Dornberger en Von Braun had opgeleid zelfmoord, naar verluidt omdat hij de kritiek op het rakettenprogramma niet meer kon verdragen. Bovendien was de vlotte opmars van de Duitse troepen een serieuze teleurstelling voor het onderzoek in Peenemünde: het waren de conventionele legers die de blitzkrieg tot een succes hadden gemaakt en dat zonder de geheime wapens. Duitsland zou geen raketten nodig hebben, het leger en de Luftwaffe zouden de klus wel klaren. De beschikbare grondstoffen en financiering slonken met de dag.

Het bestoken van de Britse kusten met raketten leek steeds meer een wetenschappelijke utopie te worden. Totdat de Britten de Duitse steden begonnen te bombarderen. Plots klaarde de hemel boven Peenemünde op. Extra middelen zouden snel volgen als zij het vergeldingswapen konden leveren dat hun staatshoofd zocht om de Duitse doden te wreken. Het verhaal gaat dat het bloedige geallieerde bombardement op Lübeck op 28 maart 1942 Hitler wel erg diep getroffen had. Kort daarop zou de razende Führer besloten hebben dat het driehonderdtal slachtoffers en de afgebrande historische Hanzestad met *Vergeltungswaffen* moesten worden gewroken. Toeval of niet, net op dat moment nam Albert Speer een memorandum van Walter Dornberger mee naar een van zijn vergaderingen met Hitler. Dornberger suggereerde in zijn tekst dat het mogelijk moest zijn om bijna 5000 raketten per jaar op geallieerde doelwitten zoals Londen te lanceren. Na jarenlang het wapenprogramma op droog zaad te hebben gezet, draaide Hitler plots zijn kar. Dornberger zei later dat hij spijt had van zijn belofte: het bestelde aantal was veel te hoog.

In werkelijkheid waren er meer onderliggende redenen voor het Duitse militaire opperbevel om de nieuwe wapens nog een kans te geven. Het conventionele wapentuig leek tekort te schieten. In het westen had de massale bommencampagne op de Engelse steden tus-

sen september 1940 en mei 1941 niet het gewenste effect gehad. Reeds in maart 1941 gaf Hitler de hoogste prioriteit aan het raketonderzoek, een teleurstelling voor de Luftwaffe, die aan autoriteit had ingeboet na de blitzkrieg op Engeland. Eind augustus 1941, twee maanden na de Duitse inval in de Sovjet-Unie, toonde Hitler zich opnieuw enthousiast over wat er in Peenemünde gebeurde. **Walter Dornberger** hoorde de Führer zelf zeggen dat de wapens ‘revolutionair waren en de manier van oorlogsvoering wereldwijd zouden veranderen’. Hitler besloot dat ‘het dom zou zijn er slechts enkele duizenden te produceren’. Hij droomde er hardop van dat er ‘per jaar honderdduizenden raketten geproduceerd en gelanceerd zouden worden’. De bommen op steden als Lübeck waren hooguit een duwtje in de rug, een handigheid in de Duitse propaganda.

Een V2 in de proefopstelling in Peenemünde.

Ondertussen barstte de concurrentie tussen het onderzoek naar de raket en die naar het onbemand vliegtuig door de Luftwaffe in alle hevigheid los. Ook de Luftwaffe wilde hét wapen vinden om Hitlers wraak te kunnen vervolledigen. Bovendien eiste het leger met zijn rakettenproject veel te veel grondstoffen op, die de luchtmacht nodig had om de Duitse steden te verdedigen. Op 16 augustus 1942 was een eerste prototype van de V2-raket getest in de basis van Peenemünde. Het gevaarte was erin geslaagd om meer dan 11 kilometer hoog te vliegen en door de geluidsmuur te breken. De ontwikkelaars van de vliegende bom werden geklopt door de raketwetenschappers, die op 3 oktober 1942 feestelijk bijeenkwamen aan de tafel van Walter Dornberger.

‘Operation Kirschkern’

PEENEMÜNDE, 24 DECEMBER 1942

Drie maanden later, op kerstavond 1942, was het aan de Luftwaffe om in Peenemünde te vieren: de eerste Fieseler Fi 103, de latere V1, was vanaf een helling succesvol gelanceerd over de Baltische Zee. Ditmaal zaten Paul Schmidt (°1898) en Fritz Gossiau (°1898) te glunderen, zowat de evenknieën van Von Braun en Dornberger. Hun *Vergeltungswaffe* was zelfs al klaar voor productie. Hoewel de raketten het snelst succesvol werden getest, leek het erop dat het onbemande vliegtuig sneller in productie zou kunnen gaan. Deze vliegende bom was minder complex en was vooral veel goedkoper om te fabriceren.

De geschiedenis van de vliegende bom gaat nog verder terug dan zijn grote broer. Eind negentiende eeuw waren er al experimenten met onbemande vluchten en tijdens de Eerste Wereldoorlog werden de eerste prototypes bedacht als wapens. Tijdens het interbellum onderzochten verschillende landen de mogelijkheid om te bombarderen met onbemande vliegtuigen. De cruciale uitvinding was de pulserende straalmotor van Paul Schmidt. Zijn ontwerpen kwamen al in 1936 op het bureau van Luftwaffe-ingenieur Fritz Gossiau terecht.

Aan het begin van de oorlog taande de interesse voor de vliegende bommen snel. De afstand tot het doelwit was te groot om militaire installaties te treffen. Het doden van burgers gebeurde veel efficiënter door bommenwerpers. Pas na het falen van de blitzkrieg op Engeland kregen de vliegende bommen hun kans. Onder leiding van Fritz Gossiau en Robert Lusser (°1899) vlotte het onderzoek naar een onbemand vliegtuig dat vol explosieven naar het vijandelijk gebied kon worden

gelanceerd. Veel meer dan bij de raket, was de vliegende bom het resultaat van een samenwerking binnen de wapenindustrie. In opdracht van de Luftwaffe ontwikkelden Fieseler het vliegtuig, Argus de motor, Siemens het besturingssysteem en Walters de lanceerhelling. Het was het resultaat van Operation Kirschkern. De 'kersenpit', de ietwat bizarre bijnaam voor de vliegende bom, moest in alle geheim worden ontwikkeld. In hun communicatie gebruikten de technici ook de benaming *Flakzielgerät* (FZG), opdat de geallieerde spionnen zouden denken dat het over afweergeschut zou gaan. Op 19 juli 1942 was alles klaar om te testen en in productie te gaan.

Op 30 augustus 1942 werd de Fieseler Fi 103 in Peenemünde gepresenteerd: het westen van het eiland diende vanaf dat moment als testzone voor de vliegende bommen. De V2-raketten waren in snelheid overtroffen. Vanaf een 80 meter lange, betonnen lanceerhelling werden begin september de eerste V1-prototypes gekatapulteerd naar de Baltische Zee. Toch was het wachten tot 25 december tot de eerste succesvolle lancering. Maar ook na dat bescheiden succes beseften de Luftwaffe-ingenieurs dat er nog veel mankeerde aan hun vliegende bom. De grootste moeilijkheden ondervonden ze bij een sterke zijwind, waarbij het gevaarte uit evenwicht raakte en te pletter sloeg. Twee dagen voor de lancering had de Führer bovendien groen licht gegeven voor de massaproductie van de raketten. Met de steun van Himmler en Speer kregen de V2-wetenschappers de wind in de rug, en die van de Luftwaffe van voren.

In januari volgde een nieuwe teleurstelling: Hitler, Göring en Himmler woonden een demonstratie bij in Peenemünde. De Fi 103 sputterde al tegen toen hij met hoge snelheid de lanceerhelling verliet. Enkele seconden later stortte het gevaarte neer. Ondanks alle voorbereidingen kregen de wetenschappers het evenwichtsprobleem niet onder controle. In de eerste helft van 1943 voerden ze 68 testvluchten uit met hun Fi 103. Maar slechts 28, minder dan de helft, werkten naar behoren. De V1-wetenschappers kregen het zwaar te verduren. Hun beloofde 90 procent treffers leek een utopie.

De omslag kwam uit een totaal onverwachte hoek: het front. Nog voordat 1943 goed en wel begonnen was, was er van de Duitse militaire overmacht niet veel meer te merken. In november 1942 was aan het oostfront de Russische tegenaanval begonnen en in Noord-Afrika leed het korps van Rommel een zware nederlaag bij El Alamein. Toen Hitler op 2 februari 1943 het nieuws over de Duitse overgave bij Stalingrad vernam, leek zijn besluit gemaakt: beide geheime wapens zouden de hoogste prioriteit krijgen en zo de Duitse oorlogskansen keren.⁷

Daardoor kregen ze ook minister van Propaganda Joseph Goebbels mee. In een radiotoespraak op 5 juni 1943 fulmineerde die dat ‘het uur van de vergelding’ nabij was. In zijn achterhoofd dacht hij aan de geheime wapens, die als *Vergeltungswaffen* konden dienen. Die naam zou een jaar later door hem gebruikt worden als V1 voor het pilootloze vliegtuig en V2 voor de eerste ballistische raket A-4. Uiteraard hield Goebbels rekening met de aandachtige luisteraars in Engeland en gaf hij geen concrete verwijzingen naar Peenemünde, de wapenfabrieken of zelfs de specifieke wijze van vergelding. Maar de waarschuwing was klaar en duidelijk: de Duitse wraak voor de geallieerde bombardementen zou zoet zijn.

‘V-wapenmysterie ontrafeld’

ENGELAND, JUNI 1943

De angst voor de nieuwe Duitse wapens begon tweeënhalve week later, op 23 juni 1943. Dat ‘startschot’ geschiedde niet in een wereldstad of tijdens een legendarische veldslag, maar in een badkamerachtig laboratorium in het sprookjesachtige kasteel Danesfield in het Engelse Medmenham. De bevestiging van het bestaan van de vergeldingswapens mag bovendien niet op het conto geschreven worden van een of andere generaal of groots staatsman, maar van de vrouw die in dat laboratorium werkte. **Constance Babington Smith** (°1912) had zich in 1939 gemeld bij de Women’s Auxiliary Air Force, een tak van de RAF. Haar passie voor vliegtuigen en haar sterke ogen zorgden voor een blitzcarrière. Ze schopte het al snel tot officier en kreeg in 1943 een team van elf onderzoekers onder zich, die deel uitmaakten van de Allied Photographic Intelligence Unit. Dit was misschien wel een van de vreemdste eenheden van de RAF. Archeologen, geografen, wiskundigen en zelfs botanisten bogen zich dagelijks over duizenden verkenningfoto’s. Bij elke geallieerde missie waren deze bollebozen van cruciaal belang. Zo kregen ze in de voorbereiding van D-Day maar liefst zeven miljoen foto’s te verwerken in amper één maand tijd.

Zelf relativeerde Babington Smith haar rol in de geschiedenis: ‘De fotografische inlichtingendienst was slechts een van de vele complementaire informatiebronnen. De agenten die hun leven waagden in Duitsland en bezet gebied, de rechercheurs die de krijgsgevangenen ondervroegen, de mannen en vrouwen die allerlei handelsdocumenten doorploegden en de Duitse radio-uitzendingen woord voor woord

analyseerden, de ingenieurs die de brokstukken van gevallen V's onderzochten.' Haar team was slechts het eindpunt. 'Wij brachten al het bewijsmateriaal samen en besloten welke acties er al dan niet ondernomen moesten worden. Mijn verhaal is dus niet dat van de fotografische inlichtingendienst die het V-wapenmysterie op z'n eentje ontrafelde.⁸

Die drieëntwintigste juni kreeg Babington Smith in haar kleine laboratorium zoals elke dag de talrijke foto's te verwerken die door verkenningsvliegtuigen boven Duitsland en bezet gebied waren gemaakt. Met haar geoefend oog en een keur aan vergrootglazen en stereoscopen scande ze het materiaal op verdachte elementen en mogelijke doelwitten voor geallieerde luchtaanvallen. De recent aangestelde Duncan Sandys had na nieuwe aanwijzingen de opdracht gekregen om de geheime Duitse wapens te identificeren. De inlichtingendiensten kregen sinds maart de instructies om uit te kijken naar *something unusual* op de aangeleverde foto's: 'Niemand wist echt waarnaar we op zoek waren.' Wat ze die dag zag, is Constance Babington Smith nooit vergeten: 'Vier kleine rechtopstaande vliegtuigen zonder vleugels, zonderling genoeg om alarm te slaan.'

Achteraf bleek het te gaan om Messerschmitt Me 163-jachtvliegtuigen, die net als de raketten geen vleugels hadden. Maar haar ontdekking zorgde ervoor dat zo veel mogelijk spionagevliegtuigen hun lenzen focusten op het eiland. Enkele dagen later bevestigde een ander teamlid wat het geallieerde opperbevel al maanden vreesde: de Duitse wetenschappers waren hun raketten al aan het uittesten. Meteen werd besloten dat de installaties in Peenemünde vernietigd moesten worden voordat de Duitsers hun nieuwe wapens konden gebruiken.

Bizar genoeg waren er in de hoogste geallieerde kringen mensen die de activiteiten in Peenemünde als een Duitse hoax afdeden. Anderen geloofden net dat de V1 en V2 slechts het topje van de ijsberg waren en dat er nog beangstigendere wapens ontwikkeld werden. De absurdste verhalen deden de ronde, over de *Red Death*, gigantische gifgasvaten die gedropt zouden worden, of het creëren van massieve ijsbergen in het Kanaal en het bombarderen met grote hagelbollen.⁹

'Mijn god, moet ik daaraan werken?'

PEENEMÜNDE, JUNI EN JULI 1943

Ondertussen draaiden de wetenschappers in Peenemünde en de Luftwaffefabrieken overuren. De V1's zouden zo snel mogelijk in massa-

productie moeten gaan. Daarvoor waren werkkrachten essentieel. Van overal waren vrijwilligers toegestroomd, die om hun technische kennis ingeschakeld werden in de fabrieken in en rond het onderzoekscentrum. Sinds de invoering van de verplichte tewerkstelling in de herfst van 1942 kwamen ook heel wat Nederlanders en enkele Belgen terecht in Peenemünde. Op Usedom hadden onze landgenoten het vaak beter dan hun Oost-Europese collega's. Sommigen hadden dankzij hun vrijwilligersstatuut zelfs recht op vakantie. Maar zij werden nooit dicht bij de V's gelaten. Het aannemen van vrijwilligers was een risico, zo ontdekten de Duitsers begin 1943 toen onder meer bijna 300 Nederlanders niet terugkeerden na het kerstverlof. Er volgde een groots onderzoek, want als deze mannen meer van plan waren dan enkel thuis te blijven, was alles voor niets geweest.

Uiteindelijk rolde de Gestapo een kleine internationale verzetsgroep op, met onder meer Nederlander Johannes ter Morsche (°1894). Marie ter Morsche (°1929) herinnert zich dat ze met haar gezin naar Zinnowitz, een dorpje op Usedom, waren getrokken: 'Vader zat al voor de oorlog in het verzet en de ouders van mijn moeder waren Duits en woonden op Usedom. Mijn vader had lucht gekregen van het bestaan van het onderzoekscentrum en ging werken in het hol van de leeuw. Thuis in Zinnowitz kwam hij altijd met het vingertje erbij zeggen: "Pas er op dat je nooit vertelt wat hier gebeurt!" Dat zat er zo goed in, dat ik het nooit heb gedaan. Toen mijn vader gearresteerd werd, wilden de Duitsers ook nagaan of ik nog contacten had. Die bewuste nacht haalde mijn vader me uit bed. Hij kwam afscheid nemen. Ik schrok wakker en hij zei: "De ss komt papa halen. Afscheid voor eeuwig." Toen maakte ik het mee: het hele huis werd overhoopgehaald. Ik wist niet wat er gebeurde. Ik zag vier Gestapo's bij ons in de kamer staan en moeder moest hun een kop koffie geven. Foto's, brieven, alles werd meegenomen. Ik begon te huilen en een van de Gestapo's sprak: "Als je praat over wat hier gebeurd is, dan zullen er heel erge dingen met jou gebeuren." Toen werd mijn vader geboeid afgevoerd, met de revolver in zijn rug. Ik bleef de hele dag bij mijn moeder en driejarige broertje zitten, in tranen. Een week later werd mijn moeder opgehaald voor verhoor. Ze kwam niet meer terug. Wij bleven alleen achter.'¹⁰ Vader Ter Morsche werd zwaar gefolterd en later in Berlijn met de guillotine onthoofd, moeder zat twee jaar lang in een tuchthuis. Maria en haar broertje werden toegewezen voor heropvoeding aan lokale SS-families, waar ze werden mishandeld en gepest. Na de Duitse capitulatie keerden ze terug naar Enschede, maar daar werden ze als collaborateurs beschouwd.

Sinds de zomer van 1943 was het geen optie meer alleen met ‘vrijwilligers’ te werken. Op 17 juni arriveerden in Peenemünde de eerste 200 van de in totaal 1200 uitgekozen dwangarbeiders uit het concentratiekamp van Buchenwald. De Duitsers kozen bewust voor de kampbewoners van Buchenwald. Zij leverden niet alleen gratis arbeid, maar zorgden ook voor strikte geheimhouding. Verlof of contact met de buitenwereld hadden zij immers toch niet. Het waren voornamelijk Polen en Russen, maar ook een minderheid aan West-Europeanen. Heel wat technici waren door de Duitsers speciaal uitgekozen voor de job. Onder hen ook enkele Belgen en Nederlanders. Door de gevangenen van Buchenwald werd het konvooi naar Peenemünde angstig tegemoet gezien. ‘Ik had er schrik van en crepeerde nog liever in de steengroeve’, vertelt de Belgische **Pierre Joseph Denis** (°1921). ‘Ik ont-snapte aan het transport en kreeg zelfs de kans niet om voor de laatste keer mijn vrienden te groeten voor ze werden weggevoerd.’¹¹

Nederlander **Dick de Zeeuw** (°1924) moest wel mee met het konvooi: ‘Er stond een levensgrote raket en ik dacht: mijn god, moet ik daaraan werken? Dat doe ik niet! Maar ik herinnerde me de woorden van een man in Buchenwald: “Wil je overleven? Niet opvallen!” Het is moeilijk te beschrijven, maar je kunt dus *niemand* worden.’ Hij werd meteen aan het werk gezet: ‘Ik keek maar naar die V2. Ik dacht: dát instrument kan er wel eens voor zorgen dat de Engelsen en Amerikanen toch gaan verliezen.’ Moedig probeerde hij het een en ander te saboteren, door er verkeerde schroeven in te draaien: ‘Het effect was niet groot, maar voor mijn gevoel wel.’¹² Fransman **Michel Flicx** (°1924) kwam op dezelfde plaats terecht en ondervroeg de Russische en Duitse dwangarbeiders die er al langer werkten: ‘Wat is dit voor een fabriek?’ Het antwoord: ‘We fabriceren hier een vreselijk geheim wapen. Je zal morgen wel zien in de hallen.’ Wat hij zag liet een diepe indruk na: ‘Niemand van ons kon geloven dat zo’n enorm ding ooit zou kunnen vliegen.’¹³

Er waren onder de dwangarbeiders heel wat die vrijwillig – voor zover een gevangene dat al kon – kozen om in Peenemünde te werken. De Nederlandse student **Godfried Elzenga** (°1921) was een van hen: ‘Het kon moeilijk erger zijn dan Buchenwald. De fabriek zag er ook normaal uit, enkel was er een omheining met prikkeldraad en patrouillerende bewakers. Toen we aankwamen, waren er al veel gevangenen tewerkgesteld.’ Het was een ‘mooi kamp’, tussen de hoge pijnbomen gelegen.¹⁴ Fransman **Pierre Deconde** (°1922) beschrijft het internationale gevangenenkamp van Trassenheide: ‘Het was een immens kamp op zo’n vijf kilometer van de fabriek. Het bestond uit recent gebouwde houten barakken, met nieuw beddengoed en sanitair. In ons kamp

zaten ook Nederlanders, Belgen (voornamelijk Vlamingen), Polen en Italianen. Naast het kamp was er een wijk met arbeidersverblijven, waar ik eens kon rondlopen toen ik naar de tandarts moest. Wij *Ausländer* werden gediscrimineerd en mochten niet overal komen. Een andere groep Fransen zat in het kamp Karlshagen, bij de ingang van het onderzoekcentrum.¹⁵

De dwangarbeiders moesten onder constante bewaking van gewelddadige SS'ers tien uur per dag werken, zeven dagen per week. De mannen uit de Lage Landen werden meestal tewerkgesteld aan de draaibanken, waar ze schroeven en bouten moesten maken. Als enige voedsel kregen ze een slappe soep met wat raap of pompoen, herinnert Godfried Elzenga zich. Een landgenoot, een echte sportman, stierf na amper een maand van uitputting.

Een nieuwe mijlpaal werd bereikt op 7 juli 1943. Die dag begon met een dringend telefoontje op het kantoor van Walter Dornberger. Aan de andere kant van de lijn hoorde hij niemand minder dan Albert Speer, die hem en Von Braun met spoed uitnodigde in Hitlers hoofdkwartier. Dezelfde ochtend nog werden ze overgevlogen naar het Wolvennest in Rastenburg. In een vergaderzaal ontmoette het tweetal de man voor wie zij het ideale vergeldingswapen wilden produceren. Dornberger en Von Braun toonden de filmbeelden van de succesvolle lancerings-test van de A-4-raket. Later vertelde Walter Dornberger dat het hem opviel hoe vermoeid de Führer eruitzag. Sinds hun vorige ontmoeting in 1941 was Hitler een oude man geworden. Von Braun gaf deskundige uitleg, terwijl de verzamelde nazitop aandachtig luisterde. Voor de twee wetenschappers was de spanning te snijden: alles hing af van de reactie van de Führer.

Toen de projectie afgelopen was en Dornberger nog wat extra uitleg gaf, sprong Hitler op uit zijn stoel om elk woord van de wetenschapper aandachtig in zich op te nemen. Dornberger kon het niet geloven: de Führer hing aan zijn lippen! Hij zette de twee mogelijke gebruiksmethodes voor de V2-raketten uiteen: vanuit een bunker of vanaf een mobiele lanceerbatterij. Toen hij was uitgepraat, stapte Hitler zijn richting uit en gaf hem een stevig hand. 'Dank u', herinnerde Walter Dornberger de woorden van het Duitse staatshoofd. 'Het spijt me dat ik niet vroeger geloofde in het succes van jullie werk. Als we deze raketten al in 1939 hadden, was de oorlog niet nodig geweest. Europa zou het met zulke wapens nooit volgehouden hebben.'

Hitler bleef maar enthousiast vragen stellen, vooral over de bunkers. Toen Dornberger zijn voorkeur voor mobiele lanceerbatterijen uitsprak, negeerde de Führer hem straal. Dornberger benadrukte het

risico van luchtaanvallen, waarop Hitler antwoordde dat de mobiele batterijen nog kwetsbaarder waren. De wetenschapper hield voet bij stuk en verzekerde hoe moeilijk het zou zijn voor de vijand om na de lancering de batterijen terug te vinden. Het hielp allemaal niet: Hitler was gewonnen voor de bunkers.

Dornberger merkte hoe de discussie even wat verhit werd toen Hitler hem vroeg of er een zwaardere lading explosieven mogelijk was. Toen hij antwoordde dat er dan een volledig nieuw model moest worden uitgedacht, reageerde de Führer blijkbaar met: 'Ik wil vernietiging, complete vernietiging!' 'Toen wij begonnen aan ons onderzoek,' antwoordde hij, 'dachten wij aan langeafstandsartillerie en niet aan allesvernietigende effecten.' Hitler kreeg een van zijn bekende driftbuien en schreeuwde: 'Ik weet dat ú er niet aan dacht, maar ik deed het wel!' Keitel begon strategisch over een ander onderwerp en de Führer toonde zich opnieuw enthousiast. 'Ik denk dat we hier iets formidabels hebben', complimenteerde hij de twee wetenschappers. 'De A-4 kan wel eens de oorlog beslissen. Wat een aanmoediging voor het thuisfront zou dit zijn als we Engeland ermee aanvallen! Speer, voer de ontwikkeling zo hoog mogelijk op. Alle mogelijke arbeidskrachten en grondstoffen moeten geleverd worden.' De V2 had de wapenwedloop gewonnen.

Hitler nam afscheid van de twee. 'Professor Von Braun,' sprak hij, 'ik wil u graag proficiat wensen met uw opmerkelijke prestatie.' Zonder dat Von Braun op de hoogte was, had Speer hem enkele weken eerder tot professor laten benoemen. Ook Walter Dornberger kreeg een promotie: hij was vanaf nu generaal. Wat ze niet wisten, was dat de geallieerde inlichtingendiensten ondertussen de eerste bewijzen gevonden hadden van de wapenproductie in Peenemünde. Bovendien zou het geduld van de Führer snel op zijn: op 24 juli bombardeerden de geallieerden Hamburg. Er vielen meer dan 40.000 doden. 'Je kan terreur enkel bestrijden met contraterreur', besloot Hitler. Maar zouden de raketten wel op tijd klaar zijn om de Duitse vergelding te volmaken?

'Ze hebben ons gevonden.'

DE PEENEMÜNDE RAID, 17-18 AUGUSTUS 1943

Twee andere centra waren al eerder getroffen door geallieerde bommen. Zonder zelf te beseffen dat daar V-wapens werden gefabriceerd, bombardeerde de RAF op 22 juni 1943 de Zeppelinfabrieken van Friedrichshafen. Op 13 augustus 1943 volgde de Rax-Werkefabriek in het

Oostenrijkse Wiener Neustadt. Ook daar was de ellende niet te overzien. Maar de raid op Peenemünde enkele dagen later was ongetwijfeld de belangrijkste aanval.

In de nacht van 17 op 18 augustus namen de geallieerden een enorm risico door het grootste deel van hun luchtvloot tot diep achter de Duitse verdedigingslinies te sturen. Een allesvernietigende aanval met bijna 600 geallieerde bommenwerpers moest de installaties in Peenemünde onschadelijk maken. In een van de Lancasters zat Dendermondenaar Florent Van Rollegem (°1912) aan de stuurknuppel. Met bijna 1800 ton van de zwaarste explosieven bracht deze eerste aanval aanzienlijke schade toe. De ongeveer 4000 bewoners van de verblijfplaatsen voor de technici, soldaten en hun familie, de 500 Russische krijgsgevangenen in hun barakken en de 600 buitenlandse dwangarbeiders in het kamp van Trassenheide werden in hun slaap verrast door het bombardement. De bommenrichters hadden het order gekregen de wetenschappers in hun slaap te doden. Maar de eerste bommen misten hun doel en troffen de gevangenen.

Nederlander **Godfried Elzenga** (°1921) sliep die nacht in de kelders van de grote fabriekshal: 'We werden gewekt door het zware geluid van naderende bommenwerpers. De aanvallen verliepen in golven. Er waren verschillende voltreffers op onze hal. Het leek of het wel uren duurde, maar later vernam ik dat het slechts dertig minuten waren.'¹⁶ Het kamp Trassenheide werd zwaar getroffen. 'Ik was nog maar zestien jaar', getuigt de Poolse **Zdzislaw Chorosz**. 'Een van de eerste bommen trof onze barak en ik liep naar de putten die de uitgegraven bomen hadden achtergelaten. Een collega met wie ik nog in het transport naar Peenemünde had gezeten, kroop in een andere put, die net groot genoeg was voor één persoon. De volgende bom sloeg in en voor een paar minuten verloor ik het bewustzijn. Toen ik bijkwam, zat ik tot aan mijn nek in het zand begraven. Mijn collega had de bom op zich gekregen en was volledig aan stukken gereten. Hij kon achteraf alleen maar aan zijn polshorloge worden geïdentificeerd.' Zijn landgenoot **Jan Skwarek** ontvluchtte als de bliksem het omheinde kamp: 'Ik ontsnapte via een gat onder de prikkeldraad, dat door vluchtende gevangenen met hand was gegraven. Op zo'n vijftig meter zag ik een Duitse officier paniekerig weglopen met twee grote valiezen. Hij liep recht in de prikkeldraad en botste tegen de omheining. Daarop liet hij alles vallen en kroop als een gek door hetzelfde gat als wij.'

Ook **Jozef Mlynarski** herinnert zich de chaos van wegvluchtende gevangenen en kampbewakers: 'Overal vielen er bommen. Hopen mensen verpletterden elkaar aan de poorten, sommigen begonnen de

omheining te beklimmen of trokken ze neer. Toen viel er een bom op de omheining, die hen allen doodde. Nadat ik mijn vrienden voor mijn ogen had zien sterven, rende ik blindelings het bos in. Met twee andere gevangenen vond ik een schuilplaats, maar de Duitsers die daar zaten jaagden ons weg. De volgende dag hoorde ik dat ze uiteindelijk allemaal gedood werden door een bom. We renden verder door het bos, tot er opnieuw een muur van vuur voor ons verscheen. We vielen op de grond. Ik kwam overeind, de twee anderen niet. Ik viel in een bomkrater, waarvan de modder zo heet was dat ik er niet in kon staan. Daarop groef ik een gat voor mijn hoofd om het tegen de bomscherven te beschermen. Na een tijd viel er een Duitser in de krater. Hij greep me bij de keel en schreeuwde dat ik hem moest helpen. Hij bloedde hevig aan het hoofd en stond zonder het te beseffen in de hete modder. Daarop begon hij met zijn hoofd in het losse zand te slaan, tot hij het bewustzijn verloor. Vervolgens vielen er twee Poolse jongens in de krater, die het lichaam van een dode vriend meedroegen in een doek. Ze baden hardop en nadat de volgende bommen waren gevallen, rolden ze het lijk weer omhoog en vertrokken.'

De meeste bommen vielen niet op het onderzoekscentrum, de fabriekshallen of de proefopstellingen. Vooral Trassenheide was vernietigd en ook de nieuwe woonwijk voor de families van de Duitse technici kreeg de volle laag. 'Na het alarm verscholen we ons in de versterkte schuilplaatsen', herinnert burgerlijk ingenieur **Karl Bühner** zich. 'Kort daarna vielen de bommen. Nu hebben ze ons gevonden! Plots was er een inslag vlakbij en het papier waarmee het kelderraampje was dichtgestopt vloog wild in het rond. Ik liet mijn vrouw en kinderen op de vloer liggen. Later ontdekte ik dat de twee families die naast ons woonden integraal stierven. Het is moeilijk om de rest van de lucht-aanval te beschrijven. Het was als de hel. De bommen bleven maar vallen.'

Regina Boy vindt dat ze toen te naïef waren: 'Mijn man en ik hadden nooit gedacht dat hier bommen zouden vallen. We schrokken pas wakker toen de aanval op zijn hevigst was. Het dak en de buitenmuren stortten zo snel in dat we amper beseften wat er gebeurde. We liepen naar buiten en verscholen ons onder een eiken tafel. Een paar minuten later viel een fosforbom en veranderde het huis in een vlammenzee. Als we zouden sterven, dan liever buiten. De pijnbomen brandden als toortsen. Overal zagen we bloedende mensen, maar we dachten alleen aan onszelf. Met verschroeid haar en brandwonden op armen en benen renden we weg. Daarna kropen we op onze buik door het brandende bos van krater tot krater.'

Een tweeëntwintigjarige vrouw van de Hitlerjugend zat gevangen in de kelder: ‘Na een tijd werd het er erg warm en vulde de ruimte zich met rook doordat de kolen in de kelder van de burens vlam hadden gevat. We besloten te vluchten. Eerst dekten we onze kleding en haren in een babybadje, dat we met water hadden gevuld, vervolgens zetten we gasmaskers op en legden we extra natte sjaals om onze hals. Ik herinner me dat ik niet kon geloven dat we zouden sterven, Hitler had zo vaak gezegd dat we niet konden verliezen. Vader duwde de deur open en beval: “Een, twee, drie!” We liepen allemaal de vuurzee in. Ik was de laatste, maar struikelde en viel met mijn handen op de brandende bakstenen van ons huis. Ik trok mijn wanten uit, maar mijn handen waren al volledig verbrand. Ook aan mijn gezicht tussen het gasmasker en de sjaal kreeg ik brandwonden. Mijn broek en schoenen smeulden. Ik zag dat alles in lichterlaaie stond: de huizen, het puin, de bommen...’¹⁷

735 mensen werden de volgende dagen in een massagraf begraven, onder wie 178 Duitse technici. Slechts één slachtoffer was voor het onderzoek onvervangbaar: Walter Thiel, die samen met zijn familie was omgekomen in zijn slaap. De andere slachtoffers waren in de ogen van de SS vervangbare buitenlandse krijgsgevangenen en dwangarbeiders. Hoeveel doden er precies vielen, zullen we nooit kunnen achterhalen. Sommige bronnen spreken van meer dan 500 Poolse dwangarbeiders die levend verbrandden in hun houten barakken in Trassenheide. Hoewel de schade op heel Usedom groot was, werd geen enkel gebouw van groot wetenschappelijk of militair belang vernield. De windtunnel waar de V’s getest werden, het communicatiecentrum en de hallen waar de raket- en bomonderdelen werden gefabriceerd, waren amper geraakt. Dornbergers adjudant **Werner Magirius** herinnert zich dat de bommenregen maar erg langzaam vanuit het zuiden naderde: ‘Ik werd wakker van de explosies in de verte. Buiten zag ik de vliegtuigen tegen het maanlicht en besefte ik dat we aangevallen werden. Toen de bommen naderden, ging ik naar de schuilkelder, waar generaal Dornberger al was gearriveerd. We zaten er met een honderdtal. De bommen leken overal rondom ons te vallen en we voelden de schokgolven. We waren bang, maar er was geen paniek. Toen we achteraf weer buitenkwamen en enkele gebouwen in puin en in brand zagen, riep de generaal uit: “*Mein schönes Peenemünde!*”¹⁸

Ook al verloor de RAF 40 vliegtuigen en 290 bemanningsleden, de aanval was een succes voor de geallieerden. De V2-productie liep zeker twee maanden vertraging op. Omdat Peenemünde na de ontdekking geen optie meer was, nam het Duitse opperbevel de radicale beslissing om de V-wapenproductie te verhuizen naar een ondergronds tunnel-

netwerk, een drietal kilometer ten noorden van het stadje Nordhausen. Een luguberder plek kon bijna niet bedacht worden. Diep in het Harz-gebergte werd een fabriek in de Kohnsteinheuvel opgevorderd. Het ondergrondse complex diende al sinds de jaren dertig voor de opslag van gevaarlijke stoffen.

Himmler slaagde erin om de V2-productie onder controle te krijgen. Hij stelde zijn SS-generaal Hans Kammler aan om de oprichting van het onderaardse concentratiekamp te leiden. De codenaam was Dora. Net als in Peenemünde waren goedkope werkkrachten er essentieel voor een snelle productie. Het hoofdkamp Buchenwald zou genoeg mensen kunnen bieden die in en rond de claustrofobische tunnels het zware werk moesten verrichten. Himmler beval dat de rakettesten zich verplaatsten naar het Poolse Blizna, ver buiten het bereik van de geallieerde bommenwerpers. Het dorpje werd volledig geëvacueerd om plaats te maken voor een gigantisch SS-kamp, dat zo'n 12.000 soldaten moest huisvesten.